

Barn som far illa

Michael Bohman

26 svåra barnavårdsärenden från ett socialvårdsdistrikt i Uppsala har fortlöpande diskuterats och analyserats av en grupp av elva personer representerande socialvård, familjerådgivning, barnmedicin, barnpsykiatri, barnpsykologi och sociologi. Gruppens forskningsrapport har resulterat i en bok som nedan recenseras av Michael Bohman, professor i barn- och ungdomspsykiatri vid Umeå Universitet.

PRU-gruppen: VILSEBARN I VÄLFÄRDSLÄND

Redovisning och debatt, 325 sidor, Stockholm: Liber förlag. Pris 46 kr. ISBN 91-04911-2.

Detta är en ganska ovanlig forskningsrapport, en redovisning av samarbetet mellan olika yrkeskategorier kring arbete med socialt och psykiskt utsatta barn. (PRU står för *psykosociala riskbarn i Uppsala*).

Under drygt 1 år har 26 svåra barnavårdsärenden (enligt paragraf 25 a BVL) från ett socialvårdsdistrikt i Uppsala studerats och diskuterats en gång per vecka i en arbets- och diskussionsgrupp av 11 personer, representanter för socialvård, familjerådgivning, barnmedicin, barnpsykiatri, barnpsykologi och sociologi.

Målsättningen för gruppens arbete var allmänt, att tvärfackligt utnyttja tillgänglig erfarenhet och kunskap inom området barn i sociala riskmiljöer. Speciellt ville man få ökade kunskaper om sammanhang och faktorer som innebär ökad risk till att barn far illa, få en fördjupad inblick i de svårigheter som uppstår för samhällets vårdorganisationer när det gäller försöken att stödja och hjälpa föräldrar och barn. Slutligen ville man med ledning av dessa kunskaper diskutera sig fram till olika vägar att förebyg-

ga eller behandla risksituationer. Man vill också försöka skapa förutsättningar för ett fördjupat samarbete mellan barnläkare, barnpsykologer, socialarbetare och andra som möter dessa problem i sitt arbete.

De 26 familjer som arbetsgruppen redovisar anmäldes till arbetsgruppen som särskilt bekymmersamma fall av vederbörande socialassistent som upplevde barnens situation som särskilt svårartad och riskfylld.

Vad som rullas upp är bilden av utslagna människor i hopplöst underläge, sjuka, hjälplösa, beroende, ensamma och utanför. Det är således familjer som lever i en social isolering och där barnen kanske är det enda som ger tillvaron värde och föräldrarna en upplevelse att de betyder något. Detta är med andra ord en studie i det sociala arvets onda cirkel. Vi får bilden av en vårdapparat som är helt oförmögen att hjälpa dessa föräldrar där barnen är mest illa utsatta. Trots att dessa barn många gånger reagerat med olika symtom har tex barnhälsovården haft ringa betydelse för att hjälpa dessa de svårast drabbade barnen. Genomgående konstateras en bristande samverkan mellan den sociala barnavården, barnpsykiatrin, barnhälsovården och vuxenpsykiatrin.

För barnens del medförde den sociala barnavårdens insatser ingen nämnvärd förbättring i barnens situation. Vid en uppföljning efter 1 år var de flesta barnens situation lika oklar som då de först hade blivit aktuella för forskningsgruppen. De planer som uppgjorts för barnen och deras familjer hade sällan kunnat genomföras.

Så långt meddelar forskargruppen knappast något nytt, den grupp barn som beskrivs känns väl igen bland olika patient- och vårdkategorier inom tex sociala barnavården, barn- och vuxenpsykiatri. Det känns ganska hopplöst att trots de kunskaper som ändå finns och funnits sedan länge om dessa utslagna medborgare, så litet hänt när det gäller metoder

för att åstadkomma förändringar. Placering på daghem eller tillfälliga fosterhem var de vanligaste åtgärderna i ofta desperata situationer.

Rapporten pekar på att ett fördjupat tvärfackligt samarbete är nödvändigt för att man ska kunna komma vidare på detta svåra område, men säger en av författarna, "på nuvarande kunskapsnivå förefaller mig allmänt förebyggande åtgärder på samhälls- och av olika hjälporgan vara viktigare än nya strategier för botten av spiralen".

Boken väcker till djup eftertanke och är en utmaning till alla dem som konfronteras med problemen i sitt dagliga arbete, men också till det politiska och styrande etablissemang.

Författarna påpekar med rätta att målet för dagens socialvård är nödlösningar och skenmål. Det som erbjuds är dubbla budskap, som särskilt drabbar de mest utsatta familjerna. Men man pekar också på den konflikt som vi alla befinner oss i som har att handlägga dessa svåra barnavårdsfall. När vi tycker oss förstå den individuella och sociala tragedin och kan se den med våra klienters egna ögon, då uppkommer också psykologiska barriärer mot att agera utifrån, att "manipulera" och ta till tvångsåtgärder, ev då dessa ur barnens synvinkel är det minst skadliga alternativet.

En av författarna har liknat de 26 fallbeskrivningarna vid lika många haveriutredningar. Syftet med dylika brukar ju vara att ta reda på orsaken till haveriet och kanske även fastställa vem som burit ansvaret för olyckan. I allmänhet brukar ju också utredningarna leda till förändringar i syfte att öka trafiksäkerheten.

En socialutredning eller en barnpsykiatrisk journal är på samma sätt en haveriutredning. Har säkerheten ökat för våra passagerare? Knappt, om man får döma av forskarnas slutsatser, vi är ganska hjälplösa när det gäller bota och förebygga. Allt tal om att det går att hjälpa, "bara man kommer in tidigt" bygger på en myt. Ty de familjer som redovisas har tidigt kommit in i vårdsvängen, är sedan länge kända av socialvården.

En socialutredning eller en barnpsykiatrisk journal är på samma sätt en haveriutredning

Författarna erbjuder knappast något recept för att råda bot för de psykosociala problem de beskriver, utöver allmänt syftande insatser från samhällets sida (skola, arbetsmarknad, mödra- barnhälsovård etc.)

Författarna för också en längre diskussion om barns rätt och talan i vårt samhälle. De påpekar med rätta, och utifrån de erfarenheter som projektarbetet givit, att lagstiftningen inte tar hänsyn till befintlig kunskap om barns behov och barns utveckling, och man ansluter sig därigenom till de riktlinjer som dras upp av Goldsein—Freud—Solnit i deras bok "Barnens rätt och rätten till barnet", nämligen att det för barnet minst skadliga alternativet alltid skall vara avgörande för bedömningen av var ett barn skall placeras eller av sådana åtgärder som rör barnet. De framför fö också tankegångar och åsikter som kommer till uttryck i utredningen om barns rätt (SOU 1979: 63, Justitiedepartementet).

Jag har läst den här boken med stort personligt intresse och inlevelse, eftersom den så väl belyser det moraliska dilemma som de flesta barnpsykiatrer måste brottas med i så många barnavårdsfall: vems intressen skall vi företräda: barnets, föräldrarnas? Finns det ett både och? Tvång eller expectans (dvs blunda)? Genom att så många personer från olika yrkeskategorier deltagit i forskningsprojektet, visas hur olika vi bedömer verkligheten, hur svårt det är att tillämpa en "medicinsk modell" med diagnos, prognos, indikation och terapi och hur svårt det också är att tillämpa "vetenskap och beprövad erfarenhet".

Med all rätt efterlyser en av författarna bättre teorier till grund för våra åtgärder. Kanske vi trots allt också behöver andra kunskaper och analyser än de som nu är tillgängliga som grund för våra bedömningar och åtgärder. Omkring 17 000 barn är placerade i fosterhem. Föga är gjort för att ta reda på hur fosterbarnsvård fungerar och dess resultat på längre sikt, jämfört med andra åtgärder. Kanske ligger ambivalensen och tveksamheten när det gäller såväl allmänna som individuella åtgärder i, att vi egentligen inte vet vad det har för effekter på längre sikt. Den här forskningsrapporten ger i varje fall inte svar på den frågan, men är snarare en uppmaning till oss att försöka besvara den.